

IMF İSTİKRAR POLİTİKALARININ TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ (1980-2004)*

Volkan ALPTEKİN**

Abstract

After the Second World War, International Monetary Fund (IMF) was founded for meeting expenditures and expectations of world countries and provided balance of payments. But the credit provided by International Monetary Fund has been given to member country that provided that applying stability programme. International Monetary Fund has been founded in 1947 and one of the its members of it was Turkey. IMF has not been to take into consideration economic structure of member countries. For this reason, IMF failed in some developing countries. Turkey has been continuing stability programme by supported IMF.

Key Words: IMF, İstikrar politikaları, Türkiye ekonomisi, gelişmekte olan ülkeler.

Özet

IMF, ikinci dünya savaşı sonrasında üye ülkelerin ödemeler dengesine ilişkin harcamaları ve beklentileri karşılamak üzere uygulanan istikrar programı çerçevesinde üye ülkelere kredi sağlamak üzere 1947 yılında kurulan ve üyelerinden biri de Türkiye olan bir kuruluştur. Üye ülkelerin iktisadi yapılarını hesaba katmadığından istikrar tedbirlerini uygulamada bazı gelişmekte olan ülkeler konusunda başarısız olmuştur. Türkiye şu an hala IMF destekli programları uygulamaktadır

Anahtar Kelimeler: IMF, Stabilization Policies, Turkish Economy, Developing Countries

Giriş

Uluslararası ekonomik ilişkiler II. Dünya Savaşı ile birlikte artan oranda bir ilerleme kaydederek dünya ekonomik konjonktüründe çok önemli boyutlara ulaşmıştır. Uluslararası iktisadi faaliyetler ise bu ilişkiler çerçeve-

* Bu makale Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde kabul edilen "IMF İstikrar Politikalarının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri (1980 – 2004)", başlıklı yüksek lisans tezinin bir özetidir.

** Arş.Gör., Selçuk Üniversitesi İİBF, İktisat Bölümü.

sinde özellikle değerlendirilmesi gereken bir kavram olarak dünya ekonomisinin gündemini işgal etmeye başlamıştır.

II. Dünya Savaşı süresince Avrupalı ülkelerin para otoriteleri uluslararası finansman sorunu üzerinde durmuşlar, uluslararası döviz kuru sistemi ve para değerlerinin istikrarının sağlanması şeklinde ortaya çıkan bu iki soruna çözüm bulmak amacıyla 1944 yılında Bretton Woods' da toplanan Para ve Finansman Konferans'ında uluslararası para sisteminin bir plan dahilinde uygulanmasını kararlaştırmışlardır.

Bretton – Woods Konferansında, Türkiye'nin de içinde bulunduğu 44 ülkenin katılımı ile, İkinci Dünya Savaşından sonraki uluslararası para sisteminin esasları belirlenmiş ve bir anlaşma imzalanmıştır. Bretton Woods Anlaşması olarak bilinen bu anlaşmada Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu kurulmuştur. Dünya Bankası ve Uluslar arası Para Fonu 27 Aralık 1945 tarihinde yeterli sayıda ülkenin, bu iki kuruluşun sözleşmelerini onaylaması ve Fon kotasının % 80'ini, Banka sermayesinin % 65'ini taahhüt etmesiyle resmen yürürlüğe girmiştir. Dünya Bankası faaliyetlerine Haziran 1946'da Uluslararası Para Fonu ise finansal işlemlerine Mart 1947'de başlamıştır (Karluk, 1995: 223).

1946 yılından 1973 yılına kadar olan dönemde, geçerli olan doların altın karşısındaki konvertibilitesinin korunduğu Bretton Woods Sistemi, sabit bir döviz paritesinin meydana getirilmesi, yalnızca dış denge açık veya fazlaları sonucunda döviz kurlarında yaşanacak ani değişikliklerin oluşmasına izin verilmesi ve devalüasyon yada revalüasyon yoluyla yapılacak parasal ayarlamalarda uluslararası bir danışma mekanizmasının aracılığına gidilmesi sonuçta karşılıklı rekabete neden olabilecek ayarlamaların önüne geçilmesine dayalı bir yönetimi öngörmektedir (Uysal, 2004: 5).

1. IMF Destekli İstikrar Programları

Uluslararası Para Fonu tarafından yürütülen istikrar programları Ortodoks ve Heteredoks özellikler taşımaktadır. Ekonomik olarak istikrarsızlık yaşayan ülkeler genel olarak uygulayacakları istikrar önlemlerini seçme anlamında geniş bir hareket serbestisine sahip değillerdir. Uluslararası alanda finansman desteği sağlamak, ekonomik istikrarsızlık ve kriz yaşayan tüm ülkeler için oldukça önemli bir şanstır. İşte bu dış finansmanın sağlanabilmesinde kilit rol oynayan aktör Uluslararası Para Fonu'dur. Bununla birlikte

Fon, bir ülkeye finansman desteği sağlarken bazı şartlar öne sürmektedir. Bunun için gelişmekte olan ülkeler genel olarak Fon tarafından desteklenen istikrar politikalarını uygulamak suretiyle kredibilitelerini artırmaktadırlar.

IMF tarafından uygulanan ve daha çok gelişmekte olan ülkeler için dış finansman desteği sağlamada kullanılan programlar genel olarak ortodoks niteliklidir. Fon tarafından gelişmekte olan ülkeler için önerilen istikrar önlemleri heterodoks tipi politikaları da kapsamaktadır. 1970'li yılların ortalarından itibaren IMF ekonomik istikrarsızlık çeken ülkelere; iç talebin kısılması, döviz kurunun aşırı değerlendirilmemesi, ekonominin dışa açılması gereği, yasal kurumsal serbestleşme, özelleştirme, vergi sisteminin basitleştirilmesi, fiziki sermayeye yatırım yapılması, alt yapı yatırımlarının yapılması şeklinde politikalar önermektedir (Çelebi, 1998: 57).

1.1. IMF Tarafından Uygulanan İstikrar Programlarının Seçilmiş Ülke Örnekleri Üzerinde Değerlendirilmesi

IMF tarafından uygulanan istikrar politikalarını uyguladıkları ülke ekonomileri özelinde değerlendirmek gerekirse, Örneğin, Şili'de sosyalist iktidarın ekonomik tercihleri ve yüksek enflasyonun önlenmesine ilişkin ortodoks istikrar programlarının başarısızlığı dikkat çekmektedir. Ancak Şili ekonomisi son yıllarda büyümeye geçiş aşamasında piyasalarla fiyat esnekliğinin uyumunu gerçekleştirilmeye çalışıldığı da gözden kaçınılmamalıdır.

Arjantin'de başarılı bir istikrarın oluşması için mali denge kalıcı mikro temeller üzerine oluşturulmuş, Meksika'da istikrar ve yapısal reforma yönelik politikaların aynı zamanda alınması önem taşımıştır. Ayrıca gerek Latin Amerika ülkelerinde ve gerekse İsrail'de yaşanan krizlerin ortak özelliğini, işletmelerin mali kırılganlığı problemi, banka sisteminin zayıflığı reel devallüasyonların ve aşırı döviz bağımlılığının bütçe üzerindeki ekonomik etkileri veya reel faiz oranlarındaki beklenmedik artışlar oluşturmaktadırlar (Arıcan, 2002: 94).

Sonuç olarak Latin Amerika'da 1981-1982'de yaşanan borç krizlerini büyüme ve enflasyon sorununun ortaya çıkardığı tartışmasız bir gerçek olarak kabul görmektedir.

Tablo 1: Uygulanan İstikrar Programlarının Ülkelere Göre Sınıflandırılması

Ülkeler	Ortodoks		Heterodoks	
	Başarılı	Başarısız	Başarılı	Başarısız
Şili (1982)	(X)			
Meksika (1988)			(X)	
Meksika (1994)	(X)			
Arjantin (1985)		(X)		(X)
Arjantin (1991)	(X)			
İsrail (1985)			(X)	

Kaynak: Erişah Arıcan, *Gelişmekte Olan Ülkelerde İstikrar Politikaları: Türkiye*, Der Yayınları, No:6, İstanbul, 2002, s. 95.

Tablo 1’den görüldüğü üzere, 1982 yılında Şili’de, 1994 yılında Meksika’da, 1985 ve 1991 yılında Arjantin’de IMF tarafından ortodoks politikalar uygulanmış ve sadece 1985 yılında Arjantin’de uygulanan program başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1988 yılında Meksika’da, 1985 yılında Arjantin’de ve 1985 yılında İsrail’de uygulanan istikrar politikaları heterodoks temelli olmakla birlikte 1985 yılında Arjantin’de uygulanan program hariç olma üzere diğerlerinin amacına ulaştığı görülmektedir.

Tablo 2: Örnek Olarak Seçilmiş Kriz Yaşayan Ülkelerde Krizle Beraber Uygulanan Politikaların Sonuçları

Ülke ve Dönemsel Uygulanan Program	Kur Rejimi	Hedeflenen Fiyat Endeksi	Fiyat Kontrolü	Devalüasyon Şoku	Mali Reform	Parasal Reform
Arjantin 1985-86 Austral Planı	Sabit	TÜFE	Bazı Mallar	% 40	Geçici düzenleme mali açıklar kapanmamış	Yeni para birimi ve sıkı para
1991 Konvertibilite Planı	Başlangıçta serbest (sonra sabit kur)	TÜFE	Bazı Mallar		Geniş çaplı mali reform vergiler artırılmış	Austral Konvertibl edildi.

<i>Brezilya 86 Cruzado Planı</i>	Sabit Kur	TÜFE	Bazı Mallar	Şok Devalüasyon	Özelleştirme var.	Yeni para birimi ve genişletici
<i>Brezilya 1988</i>	Esnek Kur	TÜFE	Bazı Mallar		Gelirler politikası uygulaması	
<i>Meksika 1987</i>	Sabit Kur	TÜFE	Donduruldu		Sosyal Sigorta ve Emeklilik Reformu özelleştirme var	Munzam karşılıklar düşürülmüş bankaların borsaya girmesi serbest
<i>1994</i>	Dolara Endekslenmiş	TÜFE	Bazı Mallar	% 13,5	-	Sıkı para pol.
<i>İsrail 1985 Shakel Planı</i>	Sabit Kur	TÜFE	Bütün	% 31	Var	Yeni para birimi ve finansal serbestleşme reformu uygulanmış
<i>Tayland 1998</i>	Sabit Kur	TÜFE	Bazı Mallar	% 87,09	Özelleştirme ve vergilerde düzenleme	Banka denetimi
<i>Endonezya 1998</i>	Sabit Kur	TÜFE	Bazı Mallar	% 231	Mali sistem şeffaflaşma	Bankaların yapılanması
<i>Güney Kore 1998</i>	Sabit Kur	TÜFE	Bazı Mallar	% 83,4	Mali sistemi güçlendirmek	Sıkı para politikası
<i>Rusya 1998</i>	6,0-9,5 oranında dalgalanmaya bırakılmış	TÜFE	Bazı Mallar	% 34	Devlet bütçesinin iyileştirilmesi	Bankacılık sisteminin yeniden yapılanması

Kaynak: Erişah Arıcan, **Gelişmekte Olan Ülkelerde İstikrar Politikaları: Türkiye,** Der Yayınları, No:6, İstanbul, 2002, s. 99.

1.2. IMF Politikalarının Etkileri Üzerine Yapılmış Çeşitli Çalışmalar

IMF politikalarının etkilerini ölçmede başlıca 5 temel yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemleri belirtmek gerekirse; “*Program Öncesi ve Sonrası Yaklaşımı*”, “*Var Yok Yaklaşımı*”, “*Gerçek ve Hedef Yöntemi*”, “*Benzetim Sonuçlarının Karşılaştırılması Yöntemi*” ve “*Genelleştirilmiş Değerlendirme*”

Yöntemi” olarak ifade edilir. Bu yaklaşımlarda genellikle IMF politikalarının temel amaçları olan cari işlemler dengesi işlemleri ve ödemeler dengesi iyileştirmeleri, enflasyon oranı kontrolü ve büyüme oranı değişimleri gibi temel hedeflerin gelişimleri incelenmektedir (Khan, 1990: 197).

Tablo 3’de 1963 yılından itibaren söz konusu yöntemler kullanılarak yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Kapsadıkları dönem, ülke sayıları ve program sayıları farklı olan bu çalışmalar kapsamında IMF destekli programların büyüme üzerine etkisi yapılan 8 çalışmada “etkisi yok (0)” şeklinde çıkarken, 6 çalışmada “artış (+)” çıkarken, 7 çalışmada “azalış (-)” sonucuna varılmıştır. Enflasyonda ise, 13 çalışmada uygulanan programların etkisiyle azalma görülmüş, 6 çalışmada bir etki söz konusu olmamış, yapılan 1 çalışmada ise uygulanan programların enflasyonist süreci artırdığı sonucuna varılmıştır. Yapılan 10 çalışma, IMF destekli programların ödemeler dengesi rakamlarını artırdığı, 5 tanesi etkilemediği, 1 tanesi ise, azalttığı yönünde bulgulara ulaşmıştır.

Tablo 3: IMF Politikalarının Etkileri Üzerine Yapılmış Çeşitli Çalışmalar

Çalışma	Periyot	Program Sayısı	Ülke Sayısı	Ödemeler Dengesi	Cari Denge	Enflasyon	Büyüme
Önce ve Sonra Yaklaşımı							
Reichmann ve Stillson (1978)	1963-1972	79	...	0	...	0	+
Connors (1979)	1973-1977	31	23	0	0	0	0
Killick (1995)	1974-1979	38	24	0	0	-	0
Zulu ve Nsouli (1985)	1980-1981	35	22	...	0	0	0
Pastor (1987)	1965-1981	...	18	+	0	0	0
Killick (1995)	1979-1985	...	16	+	+	-	+
Schadler ve Diğerleri (1993)	1983-1993	55	19	+	-	-	+
Hutchison (2001)	1975-1997	...	67
Khan (1990)	1973-1988	69	...	0	+	0	0

Var Yok Yaklaşımı							
Donovan (1981)	1970-1976	12	12	-	+
Donovan (1982)	1971-1980	78	44	+	+	-	-
Loxley (1984)	1971-1982	38	38	0	0	-	0
Gylfason (1987)	1977-1979	32	14	+	0
Khan (1990)	1973-1988	69	...	+	+	0	0
Genel Değerlendirme Yaklaşımı							
Goldstein ve Montiel (1986)	1974-1981	68	58	+	+	-	-
Bagcı ve Parraudin (1987)	1973-1992	...	68	+	+	-	+
Dicks-Mireaux, Mecagni ve Schadler (2000)	1986-1991	88	74	-	+
Benzetim Sonuçlarının Karşılaştırılması (Simülasyon)							
Khan ve Knight (1981)	1968-1975	...	29	+	+	-	-
Khan ve Knight (1985)	1968-1975	...	29	+	+	-	-
Gerçek Hedef Yaklaşımı							
Zulu ve Nsouli (1985)	1980-1981	35	22	...	0	-	-
Musso ve Phillips (2001)	1993-1997	69	47	-	...

0: Etki yok anlamına gelmektedir, “+”: artış eğilimde,
“-”: azalış eğiliminde anlamına gelmektedir.

Kaynak: Aykaç, 2003: 106.

2. Türkiye'nin Fonu'na Üyeliği ve İstikrar Redbirleri

Türkiye, 19.02.1947 tarih ve 5016 sayılı kanun çerçevesinde 11.04.1947 tarihinde 43 Milyon Dolarlık kota ile IMF' ye üye oldu. Daha sonra da Dünya Bankası'na üye olan Türkiye, bu tarihten sonra hem bu kuruluşlarla hem de diğer batılı ülkelerle olan ilişkilerini artırmıştır (Erçel, 1989: 74).

2.1. 1958 İstikrar Programı

Sözü edilen stand-by anlaşması, Uluslararası Para Fonu'nun Türkiye'nin durumunu temel dengesizlik olarak değerlendirmesinden ve sorunun asıl nedeninin parasal genişlemeden kaynaklandığını düşünmesinden, parasal kısıtlamalar ve fiyat denetimi ile ilgili önlemlerden oluşan bir paket olarak hazırlanmıştır (Berksoy, 1982: 151).

Uluslararası Para Fonu ile Türkiye arasında yapılan ve ilk stand-by olarak değerlendirilen 1958 yılı istikrar programı alınan kararlar itibariyle parasal anlamda oldukça fazla sınırlamalar getirmiş, yüksek oranlı bir devalüasyon yapılmış ancak hedeflenen amaçlara ulaşılamamıştır. Yapılan devalüasyon ithal mallarının fiyatlarını artırırken, kamu kurum ve kuruluşlarının ürettikleri mal ve hizmetlere uyguladıkları zamlar da maliyetlerin ve fiyatların artmasına ortam sağlamıştır.

İstikrar Politikalarına neden olarak gösterilen fiyat artışlarının izleyen dönemlerdeki artışı hesaba katılacak olursa, izlenen politikaların fiyat istikrarını önleme anlamında bir katkısının olmadığı açıkça görülmektedir. Dış ticareti ilgilendiren konularda alınan önlemler ile ulaşılmak istenen amaç, devalüasyon sonucu yabancı paralar karşısında değer kaybeden ulusal paranın ithalatı kısarak ihracatı artıracaklığı düşüncesi idi. Bununla birlikte sağlanan dış krediler ve ithalatın liberalizasyonu ithalata yönelik harcamaların artmasına imkan sağlamıştır. İhracat ise bu dönemler itibariyle bir artış göstermişse de çok önemli bir düzeyde olmaması sonucu dış ticaret açığı artış kaydetmiştir (Berksoy, 1982: 152).

Tablo 4: Türkiye'nin IMF'den Aldığı Dövizle Ödenecek Dış Borçları (1947 - 1962)

Kredinin Adı	Anlaşma Tarihi	Karşılığı (\$)	Faiz Oranı (%)	Ödeme Süresi	Ödemesiz Dönem (Yıl)
IMF-Merkez Bankası Kredisi	1947	5.000.000	...	3 yıl	3 yıl
IMF-Merkez Bankası Kredisi	1952	10.000.000	...	3 yıl	3 yıl
IMF-Merkez Bankası Kredisi	1953	20.000.000	...	3 yıl	3 yıl
IMF-Merkez Bankası Kredisi	1957	7.214.286	5	7 yıl	7 yıl
IMF-Merkez Bankası Kredisi	1958	25.000.000	...	3 yıl	3 yıl
IMF-Merkez Bankası Kredisi	15.12.1960	16.000.000	...	3 yıl	3 yıl
IMF-Merkez Bankası Kredisi	26.03.1962	15.000.000	...	3 yıl	...

Kaynak: Cem Alpar, M. Tuba Ongun, Dünya Ekonomisi ve Uluslar arası Ekonomik Kuruluşlar, 3.baskı, Evrim Yayın, İstanbul, 1988, s.178.

Tablo 5: Türkiye'nin 1958 Yılında OECD'den Aldığı Dövizle Ödenecek Dış Borçları

Kredinin Adı	Anlaşma Tarihi	Karşılığı (\$)	Faiz Oranı (%)	Ödeme Süresi	Ödemesiz Dönem (Yıl)
İngiltere Kredisi	25.11.1958	10.010.000	5 3/4	10 yıl	5 Yıl
Almanya Kredisi	27.11.1958	52.500.000	5 3/4	10 yıl	5 Yıl
Belçika Kredisi	28.11.1958	1.500.000	5 3/4	10 yıl	5 Yıl
Fransa Kredisi	28.11.1958	1.276.063	5 3/4	10 yıl	5 Yıl
İtalya Kredisi	28.11.1958	4.000.000	5 3/4	10 yıl	5 Yıl
Hollanda Kredisi	29.11.1958	1.574.586	5 3/4	10 yıl	5 Yıl
İsveç Kredisi	17.12.1958	750.018	5 3/4	10 yıl	5 Yıl
Danimarka Kredisi	17.12.1958	750.000	5 3/4	10 yıl	5 Yıl
Portekiz Kredisi	18.12.1958	500.000	5 3/4	10 yıl	5 Yıl
Norveç Kredisi	19.12.1958	499.800	5 3/4	10 yıl	5 Yıl
İsviçre Kredisi	22.12.1958	1.500.000	5 3/4	10 yıl	5 Yıl

Kaynak: Cem Alpar, M. Tuba Ongun, Dünya Ekonomisi ve Uluslar arası Ekonomik Kuruluşlar, 3.baskı, Evrim Yayın, İstanbul, 1988, s.174.

4 Ağustos 1958 Kararlarıyla kabul edilen “İktisadi İstikrar Programı”, başlıca üç noktada teşkil edilmiştir. Bunlar,

- Enflasyonist etkilerin tasfiyesi,
- Ülke kaynaklarının ıslahı,
- Ekonominin uzun vadeli ihtiyaçlarını ve ödemeler dengesiyle elde edilen imkanları göz önünde bulunduran bir yatırım programının yapılması.

IMF ile anlaşmazlık çıkmasının sonucunda tam olarak uygulanamayan 1958 İstikrar Programı'nın bu esasları; kredinin sınırlandırılması ve denetim altında bulundurulması, tarım reformu ve 5 yıllık kalkınma planlarının yapılması taleplerini de kapsamıştır (Yerasimos, 1992: 223).

1958 İstikrar Önlemleri dış ticaret rejimini yeniden düzenlemiş 1953 sonrasında yürürlüğe konan dış ticaret kontrollerinin sınırlı düzeyde gevşetilmesine, Milli Korunma Kanunu Uygulamalarının fiili olarak durdurulmasına, KİT zamlarına ve bütçe açıklarının kısılmasına yönelik olmuştur.

Emisyon ve bütçe harcamalarının kısıtlanması kararlarına bir yıl kadar uyulmuştur (Şahin, 2000: 121).

Ödemeler Dengesinde yaşanan olumsuzluklar ve darboğazlar Türkiye ile IMF'yi çok sık bir araya getirmiştir. 1961 yılının Ocak ayında 37,5 Milyon SDR destek sağlanan stand-by anlaşması imzalanmıştır. Türkiye'nin bu dönemde IMF ile yaptığı stand-by düzenlemeleri tablo: 6'da görülmektedir.

Tablo 6: Türkiye – IMF Stand-By Düzenlemeleri (Milyon SDR)

Başlama Tarihi	Bitiş veya İptal Tarihi	Onaylanan Miktar	Çekilen Miktar	Bitiş veya İptal Tarihinde Kullanılmamış Olan Miktar
1961 – 1 Ocak	1961 – 31 Aralık	37,50	16,00	21,50
1962 – 30 Mart	1962 – 31 Aralık	31,00	15,00	16,00
1963 – 15 Şubat	1963 – 31 Aralık	21,50	21,50	...
1964 – 15 Şubat	1964 – 31 Aralık	21,50	19,00	2,50
1965 – 1 Şubat	1965 – 31 Aralık	21,50	...	21,50
1966 – 1 Şubat	1966 – 31 Aralık	21,50	21,50	...
1967 – 15 Şubat	1967 – 31 Aralık	27,00	27,00	...
1968 – 1 Nisan	1968 – 31 Aralık	27,00	27,00	...
1969 – 1 Temmuz	1969 – 30 Haziran	27,00	10,00	...
1970 – 17 Ağustos	1970 – 16 Ağustos	90,00	90,00	17,00

Kaynak: IMF, International Financial Statistics, Supplement on Fund Accounts, 1982, s.146.

2.3. 1970 İstikrar Programı

1970 Ekonomik İstikrar Paketi tartışılırken, dönemin Başbakanı Süleyman Demirel, devalüasyon kararını almak zorunda kalınca bu kararı Washington'a şifreli bir mesajla göndermiştir: '*Papaza söyleyin ayin hazırlığı yapın*' yani IMF Başkanına devalüasyon ile ilgili gelişmelerin tamamlandığını bu mesaj aracılığıyla iletmiştir (Karluk, 2002: 444).

1970 yılında alınan devalüasyon kararının içeriği, dış ekonomik istikrarın sağlanması ve yurtiçi ekonomik istikrarın sağlanmasına ilişkin önlemler

olarak değerlendirilebilir. 1970 devalüasyonunun en olumlu etkisi işçi dövizleri üzerine olmuştur. 1970 yılı ve sonraki dört yılda işçi dövizleri çok önemli bir sıçrama göstermiştir. 1969 yılında 141 Milyon Dolar olan işçi dövizleri 1970 yılında 270 Milyon Dolar' a yükselmiş, sonraki yıllarda da artan oranda büyüyen bu döviz geliri 1974 yılında 1,5 Milyar Dolar' a yaklaşmıştır (Apak, 1993: 158).

2.4. 1978 İstikrar Programı

1978 ve 1979 yılları, Türkiye'nin uluslar arası ekonomik ilişkileri açısından kriz dönemi denebilecek kadar büyük sıkıntıların yaşandığı bir dönem olmuştur. Daha önce de belirtildiği üzere, sıkıntılar spontane olarak ortaya çıkmamış, çeşitli iç ve dış etmenlerin etkisi ile 1974 yılı başından itibaren giderek artış göstererek 1978 yılından itibaren kriz boyutlarına ulaşmış hatta öyle ki bu dönemde vadesi gelen dış borçlar ödenemez hale gelmiştir (Parasız, 1998: 176). Ekonomide krize dönüşen kötüleşme karşısında 01.03.1978, 10.04.1979 – 02.06.1979 tarihlerinde, temel amaçları dış ödemeler dengesini sağlamak olan, birbirine benzer iki istikrar paketi yürürlüğe konmuştur. 1 Mart 1978 tarihinde alınan bir kararla 1 ABD Doları'nın değeri 25 TL'ye yükseltilmiştir. Böylece 1970'den beri ilk kez TL'nin değeri ani olarak düşürülmüş, diğer bir ifade ile TL % 23 oranında devalüe edilerek 1 ABD Doları 19,25TL'den 25TL'ye yükseltilmiştir. Diğer yandan işçi dövizlerine yüksek kur uygulamasına, aynı tarihten geçerli olmak üzere son verilmiş ve “Dış Seyahat Harcamaları Vergisi Kanunları” hükümleri yeniden uygulamaya konmuş ve ABD Doları dışında kalan TC Merkez Bankası tarafından alınıp satılan dövizlerin fiyatları dış piyasalardaki gelişmelerde göz önüne alınarak 5 kez ayarlanmıştır (Parasız, 1998: 176).

Tablo 7: IMF Kaynaklarının Genel Kullanımı

Tarih	Niteliği	Tutarı	Süresi	Kullanılmayan
Kasım 1947	Rezerv Dilimi	5	-	-
Temmuz 1952	Rezerv Dilimi	10	-	-
Ağustos 1953	Rezerv ve Kredi Dilimi	20	-	-
Temmuz 1957	Rezerv ve Kredi Dilimi	13,5	-	-
Ağustos 1958	Kredi Dilimi	25	-	-
Ocak 1961	Stand-by	37,5	1 yıl	21,5
Mart 1962	Stand-by	31,0	9 ay	16,0
Şubat 1963	Stand-by	21,5	10,5 ay	-
Şubat 1964	Stand-by	21,5	10,5 ay	2,5
Şubat 1965	Stand-by	21,5	11 ay	21,5
Şubat 1966	Stand-by	21,5	11 ay	-
Şubat 1967	Stand-by	27,0	10,5 ay	-
Nisan 1968	Stand-by	27,0	9 ay	-
Temmuz 1969	Stand-by	27,0	1 yıl	17,0
Ağustos 1970	Stand-by	90,0	1 yıl	-
Mart 1975	Altın Dilimi	37,5	-	-
Mart 1975	1974 Petrol Kolaylığı	113,2	-	-
Ağustos 1975	Petrol Kolaylığı	56,6	-	-
Kasım 1975	CFF-Telafi Edici Finansman	37,8	-	-
Nisan 1976	CFF-Telafi Edici Finansman	37,8	-	-
Mayıs 1976	1975 Petrol Kolaylığı	91,5	-	-
Nisan 1978	Stand-by	300,0	1 yıl	210
Nisan 1978	CFF-Telafi Edici Finansman	73,5	-	-
Nisan 1978	Rezerv Dilimi	37,8	-	-
Temmuz 1979	Stand-by	250,0	1 yıl	20,0
Toplam		1435		308,5

Kaynak: Gazi, Erçel, **Uluslararası Para Fonu Geçici Komitesinin 26. Toplantısı**, Ankara, 9-10 Nisan 1986, Ankara, s.47.

Yukarıdaki tablolardan özetle Türkiye 1947–1979 yılları arasında kullandığı 1126,5 Milyon Dolar ödemeler dengesini düzeltmek için yeterli olmamıştır. Çünkü IMF politikalarının temelinde uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi için gerekli olan düzenlemeler yatmaktaydı. Ülkeler bu politikaları uyguladıkları zaman yani ithalatın serbestleşmesi için yapılan uygulamalar sonunda ithalat ihracata oranla çok aşırı bir şekilde artmış ve be da ülkelerin belli bir süre sonra tekrar ekonomik bir darboğaza girmesine yol açmıştır (Erdost, 1982: 95).

2.5. 24 Ocak 1980 İstikrar Programı

Türkiye’de uygulanmaya konan istikrar politikalarının esasları bakımından bir dönüm noktası durumunda olan ve ekonomide liberalleşme yönünde adım atan 24 Ocak Kararları ile oluşturulan istikrar programı, 1980 öncesinde uygulamaya konulan istikrar paketleri gibi IMF kökenlidir (Hiç, 1988: 17). Ortodoks nitelikli olması dolayısıyla bu istikrar programının temelinde dengesizliğin ve enflasyonun esas kaynağının artık talep olduğu görüşü yattığı için, alınan önlemlerin önemli bir kısmı kamu harcamaları ve iç talebin kısılmasına yönelik olmuştur (Doğan, 1996: 135). IMF önerilerinin kararlı bir biçimde uygulandığı bu istikrar programı içinde, ekonomide şok etkiler meydana getirecek tarzda para politikası uygulanmaya konulmuştur (Ertüzün, 1987: 48).

24 Ocak 1980 Kararları ile birlikte uygulamaya konan programın ilk aşaması 1980-1983 yılları arasında uygulanan bir istikrar programı niteliğindedeyken, sonraki aşama, ekonomiyi serbestleştirme ve yeniden yapılanma hedefi olmuştur. Başka bir ifade ile bu kararlar yalnızca bir istikrar programı niteliğinde olmamış, bir yapısal uyum yaklaşımını da taşımıştır. Bu açıdan bakıldığında 24 Ocak 1980 Kararları ekonomik reform eğiliminin ilk işareti ve kilometre taşı olmuştur (Kılıçbay, 1991: 13).

Bu doğrultuda 24 Ocak Kararları ile başlayan program, devlet müdahalesinden serbest piyasa yönüne, ithal ikamesi sanayileşme stratejisinden ihracata yönelik sanayileşme stratejisine geçişi öngörmüştür (Sönmez, 1985: 24). Bu geçiş, birçok azgelişmiş ülkede ithal ikamesi yoluyla sanayileşme çabalarının başarısız olmasının IMF gibi uluslar arası kuruluşları bu ülkelere ithal ikamesi yerine ihracata dayalı sanayileşme stratejisini önermesinin bir sonucu olmuştur (Alpar, 1982: 121).

Sonuç olarak Türkiye'nin 1980-1990 yılları arasındaki liberalizasyon ve istikrar çabalarında tipik bir IMF-Dünya Bankası finansal programlama uygulaması ve reformların sıralaması temel alındığında önceliklerin dış ticaret, finansal piyasalar ve son olarak da sermaye hareketleri şeklinde takip ettiği ortodoks bir yaklaşım söz konusu olmuştur (Doğan, 1996: 136).

Bu kararlar ile iktisadi makro dengelerin sağlanmasının temel şartı, ekonominin dışa açılması, bunun için de daha çok dışa dönük bir üretim ve dış ticaret politikasının kabul görmesi hedefi olarak görülmüştür (Dura, 1991: 207). IMF tedbirleri ile aralarında çoğu konuda benzerlik olan 24 Ocak 1980 Kararları daha önceki istikrar önlemlerinin (1958,1970 ve 1978-1979 istikrar tedbirleri) tümü gibi IMF' nin stand-by anlaşmaları ile desteklenmiş OECD gözetiminde borç konsolidasyonu sağlamış ve OECD denetimindeki yeni kredi imkanları devreye sokulmuştur (Ekzen, 1984: 165).

IMF' nin istikrar politikaları uygulamalarını uygun görme şartını özünde taşıyan ve 18 Haziran 1980 tarihinden itibaren geçerli olan bu anlaşma ile 1,250 Milyar SDR (yaklaşık 1,650 Milyar Dolar) tutarında bir kredi alınmıştır (Gürsel, 1980: 17).

Ocak 1980 yılında IMF ve mevcut hükümetin ortaklaşa vardığı mutabakatla 1983 yılı Kasım'ından, 1983 yılı Eylül'üne kadar sürecek olan programın kesintisiz ve sürekli olarak sürdürüleceği konusunda Uluslar arası Para Fonu'na (IMF) garanti verilmiştir (Öniş, 1986: 10). Türkiye, Uluslararası Para Fonu' na (IMF) yönelik taahhütlerinden önce Dünya Bankasının yeni başlattığı ve program kredisi veren yapısal uyum programından 1980 yılında yeniden kredi almak amacıyla taahhütlerde bulunmuştur (Kazgan, 1988: 337).

IMF denetiminin bitmesi ekonomide üç değişikliğe yol açmıştır (Kazgan, 1994: 192). Bunlardan ilki, Türkiye kredi güvenirliliği arttığı için dış finans piyasalarından borç alabilme imkanına sahip olmuştur. İkinci olarak, Türkiye dış kredi güvenirliliğini devam ettirebilmek için dış borç faizlerinin gittikçe artan bir kısmını kendi kaynaklarından karşılamak ve cari işlem açıklarını daraltmak zorunda kalmıştır.Üçüncü olarak ise, IMF'nin para arzı üzerindeki denetiminin gevşemesi sonucunda, para arzının nispi olarak genişletilmesi mümkün olmuştur.

2.6. 5 Nisan 1994 Ekonomik İstikrar Programı

Türkiye'de 1989 yılında başlayan döviz kuru artışını düşük tutmak yoluyla enflasyonu düşürme politikası 1989 yılı Ağustos'unda sermaye hareket-

lerinin serbestleşmesiyle (32 Nolu Kararname) hız kazanmıştır. 1989 ve 1990'da TL. 'nin reel olarak değerlendirilmesiyle bankaların ve firmaların dış borçlanma eğilimi artmıştır. TL'nin yabancı paralar karşısında reel olarak değer kazanmasıyla birlikte sürekli artan kamu açıkları, 1989 yılından itibaren reel işgücü maliyetinde verimliliğin üzerindeki artışlar, 1989-1993 döneminde kronik yüksek enflasyonla beraber dış açığın giderek bozulduğu bir ortam teşkil etmiştir.

Bunların yanı sıra, GSMH' nin yıllık büyüme hızının da düşmesiyle birlikte 1989 yılı, ikinci bir stagflasyon yılı olmuş ve hükümet ekonomideki tüm bu olumsuz gelişmelerin çözümü için kısa vadeli sermaye ithaline yönelmiştir. TL'nin konvertibl olmasını ve mali piyasaların serbestleştirilmesini gerekli kılan bu çözümle, "ihracata yönelik büyüme"den sermaye ithali aracılığıyla "ithalata yönelik büyüme"ye geçiş bu yeni dönemde söz konusu olmuştur.

Yabancı sermaye girişinde artış olmasına rağmen ekonomik ortamın istikrarsızlığı, TL'ye olan güveni azaltmış ve TL'den yabancı paralara kaçış süreci yaşanmıştır. Bankalardaki döviz tevdiat hesaplarının toplam mevduat ve toplam pasif içindeki payı hızla artmıştır. Kamu kağıtlarının yüksek reel faiz getirisi bankaların açık pozisyon riskini de göze alarak TL. olarak kamuya borç vermesine yol açmıştır. Böylece kamu finansman açığını kapatmak için yurtiçi tasarruflarının yanı sıra dış kaynaklar da yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Ekonomi giderek yüksek faiz-sıcak para-değerlenmiş döviz kuru - borçlanma kısır döngüsüne girmiştir. 1993 yılında kısa vadeli dış borç miktarının toplam dış borç içindeki payı yüzde 27,5'e ulaşmıştır.

Türkiye ekonomisi 1990'lı yılların başında yaşanan körfez krizi ve dünya ekonomisinde gözlenen durgunluk nedeniyle 1991 yılında %0,3 düzeyinde büyümüştür. İzlenen gevşek maliye politikaları neticesinde canlanan iç talebe bağlı olarak 1992 yılında GSMH %6,4 oranında büyümüş, ertesi yıl da hizmetler sektöründeki gelişmeye dayalı olarak % 8,1 düzeyinde bir büyüme gerçekleşmiştir. Ancak, büyümenin ilk yıl iç borçlanmayla, ikinci yıl dış borçlanmayla karşılanması ve harcamaların sağlam gelir kaynaklarına dayanmaksızın artırılması esasen % 10,2 gibi yüksek bir düzeyde olan kamu kesimi borçlanma gereğinin 1992 yılında daha da yükselerek %10,6 ya 1993 yılında da %12'ye çıkmasına neden olmuştur.

Kamu kesimi açıklarındaki artış eğiliminin sürmesi sonucunda enflasyonist beklentiler devam etmiş ve 12 aylık ortalama tüketici fiyatları endeksi 1992 yılında %66'dan %70.1'e yükselmiştir. 1993 yılında kamu fiyat ayar-

lamalarının düşük tutulması ve TL'nin reel olarak değer kazanması, ithal ürün maliyetlerinin düşmesine ve fiyatlardaki artış hızının yavaşlayarak tüketici fiyatları endeksinin %66.1 seviyesine gerilemesine neden olmuştur.

İç borçlanma miktarı artarken vade süresinin kısalması, buna karşılık kamu gelirlerinin arttırılamaması bir kısır döngüye girilmesine neden olmuştur. 1993 yılında iç borçlanma vadesini yükseltmek ve iç borçlanma miktarını düşürebilmek için yoğun bir dış borçlanmaya gidilmiştir. 1993 yılında dış borçlar 55,5 milyar dolarken yaklaşık 67,5 milyar dolara yükselmiştir. Yurt dışından sağlanan yeni para kaynağına güvenilerek yurt içinde ihaleleri özellikle 1993 yılının ikinci yansından itibaren peş peşe iptal edilmeye başlanmıştır. Bu iptaller sonucunda piyasalarda likidite fazlası olmuştur.

5 Nisan Ekonomik İstikrar Tedbirleri iki aşamalı olarak uygulanmıştır. Bunlardan ilki İstikrar Programı olarak ifade edilen öncelikli uygulamalar diğeri ise, Yapısal Düzenlemeler ile ilgili olmuştur. 5 Nisan 1994 tarihinden tam üç gün sonra yani 8 Nisan 1994 tarihinde Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından 14 ay süreli olarak 509,3 Milyon SDR tutarında kredi dilimleri politikasına uygun bir stand-by düzenlemesi onaylanmıştır. Türkiye'nin bu miktarı 14 aylık süre içinde ve 5 taksit halinde kullanılması öngörülmüştür.

Türkiye 106,5 Milyon SDR tutarındaki birinci dilim Türkiye tarafından hemen kullanılmıştır. Öte yandan IMF' nin kredi dilimi politikası için öngördüğü % 68'lik kota sınırı 1995 yılında % 100'e yükseltilmiştir. Yeni düzenlemeye göre 101,2 Milyon SDR ek bir kredi dilimi ile birlikte Türkiye'nin kullanabileceği imkan 610,5 Milyon SDR' ye çıkarılmıştır (509,3 + 101,2 = 610,5). Bu arada 1995 yılının son aylarında Türkiye'nin içine düştüğü belirsizliğin artması nedeniyle IMF son iki dilimin kullanımını askıya almıştır (Eğilmez, 1996: 59-60).

5 Nisan Kararlarının oransal olarak daha sıkı bir şekilde uygulandığı 1994 yılı içerisinde dış ticaret açıkları bir önceki yıla göre % 73,4 oranında azalarak 5,2 Milyon Dolar'a inmiş, 1994 yılında ihracat bir önceki yıla göre % 18artarak % 18,1 Milyar Dolar, ithalat ise % 21 azalarak 23,3 Milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. Ancak 5 Nisan Kararlarının uygulanması ile birlikte ortaya çıkan en çarpıcı gelişme 1994 yılında GSMH büyüme hızının % -6,1'e düşmesidir.

Program bankacılık krizinin minimize edilmesi açısından da başarılı olmuştur. Bu dönemde, sektörde sadece üç banka; Marmara Bank, TYT Bank ve Eximbank tasfiye edilmiştir (Alpago: 2002: 125).

2.7. 2000 – 2004 Yılları Arası Program ve Genel Konjonktür

Küreselleşmenin ön plana çıktığı günümüz dünyasında son dönemlerde IMF faaliyet alanını genişleterek üye ülkelerde dış ticaretin liberalleştirilmesi, makro ekonomik ve yapısal politika uygulamaları ile sürekli büyümenin sağlanması konularında teknik yardım ve eğitim desteği vermeye başlamıştır. 2000 yılı başından itibaren uygulamaya konulan program, Türkiye’de uzun yıllar kronik duruma gelen enflasyonu düşürmeye yöneliktir. IMF ile gerçekleştirilen stand-by anlaşması çerçevesinde üç yıl sürmesi planlanan programın temel amaçları olarak para, maliye, gelirler kur politikalarının birlikte uygulanması ile enflasyonun 2000 yılı sonunda % 25, 2001 sonunda % 12, 2002 sonunda % 7’ye düşürülmesi hedeflenmiş, kamu harcamaları kısılarak, büyüme hızı artırılması hedeflenmişti (Doğan, 1982: 110).

Program çerçevesinde Türkiye 1,5 milyar doları 2000 yılında olmak üzere 4 milyar dolarlık kredi alacaktı. Büyüme hedefi 2000 yılı için % 5,5 olarak belirlenmişti. GSMH hedefi 125 katrilyon TL, ihracat 28,3 milyar dolar, ithalat ise 46 milyar dolar olarak hedeflenmekteydi. Bütçe gelirlerini artırmak amacıyla ek vergiler getirilmiş, KDV ve kurumlar vergisi oranları artırılmıştır. Türk Lirası 1 Dolar + 0.77 Euro’dan oluşan bir kur sepetine bağlanmıştı. Bu uygulama teoride ‘nominal çıpa’ olarak isimlendirilmekteydi. Merkez Bankası TL yaratma işlemini sadece döviz satın alarak yapacağını belirtmiştir. Böylece para arzı döviz rezervlerine bağlı olarak değişecekti.

2000 yılının sonlarına doğru; uygulamaya konulan istikrar programı ile vergi gelirlerinde sağlanacak artış ve dış borçlanmanın, iç borçlanma yerine ikame edilmesi sonucunda Hazine’nin iç borçlanma talebi nispi olarak azaldığı için faizlerde hızlı bir düşme ortaya çıkmış ve bu durum reel kesime kaynak sağlayan finans kesimi açısından ciddi sorunlara yol açmıştır. Bu gelişmelerin paralelinde; hazine bonolarının faizlerinin düşüklüğü karşısında bankacılık kesimi fonlarını tüketici kredilerine yönlendirmişler ve bu durum da talep artışı nedeniyle enflasyonla mücadele amacının başarısız olmasına yol açmıştır. Ayrıca, döviz kurunda çapa sisteminin benimsenmesi nedeniyle ithal mallarının fiyatları daha ucuz hale geldiği için, ithalattaki artış da endişe verici boyutlara ulaşmıştır (Demircan ve Ener, 2005: 15).

Kasım 2000 ve hemen ardından gelen Şubat 2001 krizlerinin para piyasalarındaki yansımaları faiz oranları ve döviz kurlarının artışı ile kendisini gösterdi. Şubat 2001 de yaşanan kriz ile Merkez Bankasının döviz rezervleri geriledi. 21 Şubat da döviz kuru dalgalanmaya bırakıldı. Böylece Kasım

ayında kesintiye uğrayan enflasyonu düşürme programının da sonuna gelindi. IMF'nin bu krizlerdeki ciddi hatası, bankacılık reformu ile ilgili önlemlerin yavaş ve yumuşak bir geçişi gerektirdiğinin dikkate alınmamasıydı. Radikal önlemler sistemde çöküntüyü ve paniği hızlandırdı.

Yaşanan ekonomik krizlerle birlikte, özellikle döviz kuru ve para politikaları konusundaki belirsizliğin sürmesi ile birlikte; döviz talebi bir noktada durmuş ve piyasalarda satışlar yok denecek noktaya gelmiştir. Bu durum karşısında hükümet tarafından IMF ve Dünya Bankası desteği ile birlikte 15 Nisan 2001 tarihinde “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” açıklanmıştır.

Yeni istikrar programının temel amacı dalgalı kur politikasına geçilmemesinden sonra ortaya çıkabilecek güven bunalımının aşılması ve istikrarsızlığın önlenerek, kamu mali disiplininin sağlanması olarak belirlenmiştir. Ekonomide yeniden yapılanma anlayışı çerçevesinde hazırlanan istikrar programına siyasi olarak tam destek verilmesi, kaynak tahsisi sürecinde şeffaflık ve hesap verilebilirliğin sağlanması, rasyonel olmayan müdahalelerin geri dönüş olmayacak şekilde önlenmesi, iyi yönetim ve yolsuzlukla mücadelenin güçlendirilmesi hedeflenmiştir (Sakal, 2003: 230).

15 Nisan 2001 tarihinde açıklanan “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”nın IMF ile yapılan Stand by düzenlemesi ile birlikte para programı ve döviz kuru politikası da belirlenmiş ve bu durum beraberinde piyasalarda güveni getirmiştir. Güçlü ekonomiye geçiş programının ardından, “15 Mayıs Ekonomik Politikalar Bildirgesi” doğrultusunda yapılan açıklama ile, ekonomik istikrar programına kalınan noktadan yeniden devam edileceği vurgulanarak, makro ekonomik hedefler revize edilmiştir. 2002 yılının ilk dönemlerinde yoğun olarak gündeme gelen bankacılık sektöründeki değişiklikler ve bununla birlikte reel sektörün finansman kısıtı, reform sürecinin başarısı açısından belirleyici olmuştur. 2001 yılında finansal sektördeki sıkıntı, ekonominin krizden hızla çıkmasını ve yeniden büyümeye başlamasını engellemiştir (TÜSİAD, 2001: 37).

Kasım 2002’de yeni hükümetin iktidara gelmesi ile birlikte, yatırımcıların ülkeye yönelik güveninin tesisi sağlanmış ve uluslararası piyasalardan kaynak temin edilmeye başlanmıştır. Diğer yandan, Ocak 2003’de hükümet tarafından hazırlanan “Acil Eylem Planı”nda, kurumsal yapılanmaya ilişkin eylemler ve kamu yönetimi alanında önemli reformlara yer verilmiştir. Ekim 2003’de bu plan, harcamacı kuruluşlardan alınacak öneriler doğrultusunda,

yeniden revize edilmiş ve kurumsal yapılanmaya ilişkin eylemlerin 6 ay süreyle uzatılması DPT tarafından uygun görülmüştür (Demircan ve Ener, 2005: 15).

Türkiye’de 2003 yılı itibariyle belirlenen ekonomik programda, bazı yasal düzenlemeler yapılmış ve ülkede ekonomik istikrar tesis edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda, özelleştirme çalışmalarına hız verilmiş (Tekel, Şeker Fabrikaları, Enerji Sektörü), yabancı sermayenin Türkiye’ye gelmesi ve yatırım ortamının iyileştirilmesi için ön hazırlıklar başlatılmış ve bankacılık sektörünün sorunları giderilmeye çalışılmıştır. Diğer yandan, Avrupa Birliği konusunda atılan adımlar da son döneme damgasını vuran yönelimlerden biri olmuştur. Bütün bu gelişmelere rağmen; ülkenin içinde bulunduğu ekonomik istikrarsızlık koşullarında, borçların artışı frenlenememiş ve bu dönemde de iç ve dış borçlar artmaya devam etmiştir. Nitekim IMF İcra Direktörleri Kurulu tarafından onaylanan Türkiye’nin dördüncü gözden geçirmeye ilişkin Ek Niyet Mektubu’nda ağırlıklı olarak borçlanma politikasına yer verilmiştir.

Eylül 2003 döneminde IMF Başkanlığı Türk ekonomisinin gidişini “çok iyi” olarak değerlendirirken, devam eden bazı risklere de işaret ederek hükümetten, programın iyi uygulanmasının sürdürülmesini istemiştir (Eğilmez, 1997: 63)

Değerlendirme ve Sonuç

Uluslararası Para Fonu (IMF), Bretton – Woods sistemi tarafından oluşturulmuş bir kuruluştur. Ancak Bretton – Woods sisteminin yıkıldığı 1973 yılından sonraki dönemlerde de fonksiyonlarında değişikliklere giderek yaşamını sürdürmüştür. IMF’ nin kuruluş amaçlarında da belirtildiği üzere, uluslar arası parasal işbirliğini geliştirmek, ödemeler güçlüğü yaşayan ülkelere uygun garantiler karşılığında geçici mali yardımlar yapmak gibi amaçlar adına ülkelerle

1984 yılında IMF ile varılan anlaşmanın temelini oluşturan 1980 Kararlarını takip eden bu dönemde dış açıklık süreci önemli ölçüde başarı ile sonuçlanmış ve 1980’li yılların sonuna gelindiğinde Türkiye artık dünya ekonomisinin dışa açık ekonomilerinden biri haline gelmiştir.

Dış ticaretin bileşiminde bulunan sanayi mallarının oran olarak artmasının ve bunun bir süreç olarak içselleştirememesinin ve bu bağlamda

ihracata dayalı sanayileşme modelinin gerektirdiği bir kriter olan sanayileşmenin oluşturulamaması nedeniyle 1994 yılının 5 Nisan'ında Ekonomik Önlemler Uygulama Planı olarak ifade edilen istikrar programı uygulamaya konmuştur. 1994 yılında uygulamaya konan istikrar programının amacı, itibarı bozulan Türk Lira'sına yeniden istikrar kazandırmak, krizin nedeni olarak da gösterilen sanayileşme sorununa çözüm bulmak, ekonomik büyümeyi sürdürülebilir kılmak olarak özetlemek mümkündür.

Son zamanlarda IMF tarafından desteklenen yarı ortodoks yarı heterodoks nitelikli politikalar bu programda geniş yer tutmuş ve 8 Temmuz 1994 yılında IMF ile tekrar masaya oturulmuş sıkı para ve maliye politikası uygulanması yönünde kararlar alınmıştır. Kısaca program sonuçlarına bakmak gerekirse, hızlı döviz kuru artışının önüne geçmek dışında program öngörülen amaçlara ulaşmada başarısız olmuştur. Ekonomik büyüme söz konusu dönemde gerilemiş, kronik hale gelen enflasyon artışları düşürülemedi ve Türkiye'nin borç yükünde meydana gelen atış ekonominin temel yapısını etkilemek suretiyle olumsuz bir hava oluşmasına neden olmuştur.

Türkiye Ekonomisi, 1997 yılının Temmuz ayında Tayland'da başlayan ve tüm Dünya Ekonomilerini vuran ve ardından Rusya'nın da buna katıldığı küresel bir krizin etkilerini tüm Dünya Ekonomileri gibi hissetmiştir. Küresel anlamda yaşanan daralmadan nasibini alan Türkiye, IMF ile yeni bir istikrar politikası uygulama kararı almak suretiyle toplumda gelir dağılımındaki adaletsizliğin nedeni olarak da görülen enflasyonun üzerine gitme kararı almış ve bu program dahilinde faiz hadleri serbest bırakılırken, döviz için sabit kur rejimi öngörülmüştür. Uygulanan döviz kuru rejiminin ardından artış trendine geçen kısa vadeli yabancı sermaye hareketlerinin ilk etkisi bankaların açık pozisyonları üzerinde olmuş ve bu durum da bankaların üzerinde mali bir baskı yapmıştır. Bu sayede 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerinin yaşanmasına ortam hazırlanmıştır.. Türkiye bütün bu gelişmelerin sonucunda bir kez daha krizlerle karşılaşmış ve uygulanan istikrar politikasının temel değişkenleri bu krizlerden etkilenecek istenilen hedeflere ulaşılamamıştır.

Kısaca özetlemek gerekirse Türkiye ekonomisinin içine düştüğü buhrandan çıkış yolu olarak görülen Uluslararası Para Fonu (IMF), yıllardır uyguladığı istikrar politikalarıyla bu sorunu çözmede başarısız olmuş, ekonomi Fon'dan gelen kredilerle geçici bir refah dönemine girse de bu krediler sorunun temelden çözülmesine katkıda bulunamadığı gibi krizler de ardına gelmiştir.

Kaynakça

- Alpago, Hasan, *IMF Türkiye İlişkileri*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002
- Alpar, Cem - Ongun M. Tuba, *Dünya Ekonomisi ve Ekonomik Kuruluşlar*, 3. baskı, Evrim Yayın, İstanbul, 1988.
- Çelebi, A. Kemal, *Türkiye'de Ekonomik İstikrarsızlığın Nedenleri*, Emek Matbaacılık, Manisa-1998
- Doğan, Yalçın, *IMF Kısılacında Türkiye*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1980.
- Eğilmez, Mahfi, *IMF Dünya Bankası ve Türkiye*, Finans Dünyası Yayınları No:2, İstanbul, 1996.
- Erçel, Gazi, "2000 Yılı Enflasyonu Düşürme Programı: Kur ve Para Politikası Uygulaması", *Konuşma Metni*, Aralık, 1999.
- ERDOST, Cevdet, 'Uluslararası Para Sistemi ve Doların Serüvenleri', *IMF İstikrar politikaları ve Türkiye*, Savaş Yayınları, Ankara, 1982
- Ertüzün, Tefik, *İktisat Politikası Modelleri*, İ.Ü Yayın no: 3237, İktisat Fakültesi Yayın No: 503, İstanbul, 1984.
- Gürsel, Haluk F, "IMF Anlaşması ve Türk Lirasının Değeri", *İktisat Dergisi*, c.30, s.192, İfmc Yayını, İstanbul, 1980.
- IMF, *The IMF Executive Board*, Washington DC, IMF External Relations Department, August, 1993.
- International Monetary Fund, 'What is the International Monetary Fund?', *International Monetary Fund, Publication Services*, February 2003.
- Karluk, Rıdvan, *Küreselleşen Dünyada Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar ve Entegrasyonlar*, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1995.
- Karluk, Rıdvan, *Uluslararası Ekonomi*, Beta Yayınları, İstanbul, 1995.
- Kazgan, Gülten, *Ekonomide Dışa Açık Büyüme*, 2. Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1988.
- Kazgan, Gülten, *Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye'nin Yeri*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1994.
- Keyder, Nur, "Türkiye'de 2000-2001 Krizleri ve İstikrar Programları", *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, Yıl:16, Sayı:183, Haziran, 2001.
- Kılıçbay, Ahmet, *Türk Ekonomisi Modeller, Politikalar, Stratejiler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1992.
- Kılıçbay, Ahmet, *Türkiye'de Piyasa Ekonomisi*, İ.Ü. Yay. No:3303, İktisat Fakültesi Yayınları, No:509, İstanbul, 1984.
- Parasız, İlker, *Kriz Ekonomisi*, Ezgi Yayınevi, Bursa-1998
- Parasız, İlker, *Türkiye Ekonomisi 1923'en günümüze İktisat ve İstikrar Programları*, Ezgi Yayınevi, Bursa-1998

- Parasız, İlker-Yıldırım, Kemal, *Uluslararası Finansman*, 1. baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994.
- Uygur, Ercan, “2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri Üzerine Değerlendirmeler”, *Mülkiye Dergisi*, Cilt: XXV, Say: 227, 2001.
- Uygur, Ercan, “İstikrar Programı Acı Reçete mi?”, *Görüş*, Sayı:12, Tüsiad Yayını, İstanbul, 1993.